

't Seghen Waert

Historisch Genootschap Oud Soetermeer
jaargang 39 nr. 4, 2020

Contact

Dorpsstraat 132, 2712 AN Zoetermeer, tel. (079) 319 06 83

info@oudsoetermeer.nl

Ledenadministratie en bezorging: ledenadministratie@oudsoetermeer.nl, tel. (079) 331 58 28

Dagelijks bestuur

dhr. J. de Ruiters, voorzitter@oudsoetermeer.nl, tel. 06 21265975

dhr. H. Middendorp waarnemend, secretaris@oudsoetermeer.nl

dhr. P.A. Bekking, penningmeester@oudsoetermeer.nl, (079) 341 94 90

Werkgroepen en commissies

Activiteitencommissie: activiteitencommissie@oudsoetermeer.nl, tel. (079) 351 70 47

Archeologische Werkgroep: awz@oudsoetermeer.nl

Werkgroep Collectie: collectie@oudsoetermeer.nl

Commissie Historisch Erfgoed: che@oudsoetermeer.nl

Genealogische Werkgroep: gwz@oudsoetermeer.nl

Leesgroep Lastige Letters: paleografie@oudsoetermeer.nl

Filmwerkgroep: wbbg@oudsoetermeer.nl

Bankrekeningnummers

Contributie: NL 68 ABNA 06 13 09 20 07

Giften: NL 65 ABNA 06 13 09 83 66

Colofon

Uitgave: Historisch Genootschap Oud Soetermeer; ISSN: 1384-7260

Redactie: P. Drapers, R. Grootveld, R. Tousain, T. Vermeulen

redactie@oudsoetermeer.nl

Vormgeving: R. Tousain

Afbeeldingen zijn afkomstig uit de collectie van Oud Soetermeer, tenzij anders vermeld.

www.oudsoetermeer.nl

Omslag

Huisarts Jan Willem Palte op zijn Harley Davidson (Model W?) motorfiets met kenteken H8048 (rond 1918)

**Van Herwijnen
Outdoor Store**

*Dorpsstraat 66
anno 1908*

vrijetijdskleding
wandelschoenen
bergschoenen
tenten

**van
Herwijnen**

dartsport
schietsport
campingaz dealer
kampeerartikelen

Dorpsstraat 66 - Zoetermeer - Telefoon (079) 316 35 51 - www.herwijnenzoetermeer.nl

INHOUD

De eeuw van onze omes (slot) : dorp in opschudding door overval 2 *Piet Nieuwenhuijsen*

In voorgaande afleveringen van 't Seghen Waert stond een serie bijdragen, ontleend aan het boek 'De eeuw van onze omes'. Het is een familieboek over het gezin van 'Meester' Nieuwenhuijsen, de christelijke hoofdonderwijzer die een markante rol speelde in het oude Zoetermeer. Onder meer de oprichting van het Historisch Genootschap behoort tot zijn nalatenschap. Deze maal de laatste bijdrage: hoe een dorp waar nooit iets gebeurde in 1955 kennis maakte met 'Amerikaanse gangstermethoden' en landelijk nieuws werd. Het slachtoffer was Niek Nieuwenhuijsen, de vader van de schrijver.

Het edele paard en de heilige koe: harddraverijen, markten en auto's 5 *Gertjan Moers*

Vanaf 1795 zijn er jaren geweest dat er meer dan 300 paarden in de Dorpsstraat stonden tijdens de jaarlijkse paardenmarkt. Vanaf 1813 werden er ook paardenrennen gehouden, georganiseerd door een van de Zoetermeerse of Zegwaartse kroegbazen. De laatste wedstrijd was in 1927 en de paardenmarkt stopt in 1929. De paarden gaven het stokje over aan de 'heilige koe'. Wie had deze eerste koe? Waarschijnlijk huisarts Leonard Justus Vriesman, want hij kreeg het kenteken H 18 toegewezen in 1906.

Angelus Domini 1964-1966 of 'Het dagboek van Anneke' (2) 21 *Anneke Westerman – van Leeuwen, bewerking Piet Drapers*

Anneke is verhuisd en geeft een inkijkje in het schoolleven in 1964. Het wijkt wel wat af van het huidige. Een ijzeren discipline, die gehandhaafd werd met strafwerk en op de gang staan. Voor schooltijd, op donderdag naar de H. Mis.

Ze raakt als meisje uit de stad al aardig ingeburgerd en mag voor de kinderen van de kleuterschool, maar ook voor een sociëteit optreden als Zwarte Piet, wat haar heel goed afgaat.

De eeuw van onze omes (slot) : dorp in opschudding door overval

Piet Nieuwenhuijsen

Het is al laat in de avond als de bel gaat op Dorpsstraat 171, huize Nieuwenhuijsen. Het is vrijdag 14 januari 1955, er ligt sneeuw in Zoetermeer. Gerard Nieuwenhuijsen, nog woonachtig bij zijn moeder, doet open. Er staat een man die zich bekend maakt als verslaggever van De Telegraaf. 'U bent de heer Nieuwenhuijsen?' 'Jawel', antwoordt Gerard. 'Gaat het weer een beetje met u?' 'Huuuh?' – Gerard begrijpt niet waar de bezoeker op doelt. De reporter legt uit dat hij op zoek is naar het slachtoffer van een roofoverval die zojuist heeft plaatsgevonden in Zoetermeer. Bij het margarinebedrijf Brinkers is de kassier overvallen. De vertegenwoordiger van de pers verantwoordt zich voor de vergissing en vertrekt naar het juiste adres. Gerard schrikt, die kassier is zijn broer Niek! Meteen fietst hij naar diens huis in de Cornelis van Eerdenstraat. Niek blijkt dan al thuis en zit nog van de schrik bij te komen, het hoofd in het verband. De lichamelijke schade lijkt gelukkig mee te vallen. Een uur of wat eerder waren mijn broer Henk en ik er getuige van hoe vader thuis werd afgeleverd. Moeder, nog maar net het kraambed ontstegen na de komst van haar vijfde kind, had zich al ongerust lopen maken: haar man had allang thuis moeten zijn. Halverwege de avond gaat de bel en klinkt de stem van onze huisarts: 'Schrik niet, je man heeft een slippertje gemaakt in de sneeuw, maar hij loopt nog!' Vader, hoofd in het verband, stond er bedremmeld bij. Een 'slippertje', jokte dokter De Bruin, die mijn moeder niet meteen wilde confronteren met zoiets engs als een gewelddadige overval.

*Met dank aan God en grote
blijdschap berichten wij U
de geboorte van een welge-
schapen zoon en broertje*

Johannes Gerard

N. Nieuwenhuijsen

A. Nieuwenhuijsen-Boon

Henk

Piet

Niek

Ankie

Zoetermeer, 5 Januari 1955

Cornelis van Eerdenstraat 3

Nylonkous

Wat was er die avond voorgevallen op vaders kantoor aan de Vlamingstraat? Het was vrijdagavond, de kassier moest lang wachten op de laatste vrachtwagenchauffeur, die de omzet van de dag nog met hem moest afrekenen. Omstreeks zeven uur gebeurde het. Drie mannen, waarvan een met een nylonkous over het hoofd, stormden met getrokken pistool de kamer binnen. Een flink bedrag aan geld lag voor het grijpen op de tafel. 'Ze riepen dat ik met het gezicht tegen de muur moest gaan staan', vertelt Niek bijna zestig jaar later. Toen de daders het geld gepakt hadden en zich uit de voeten zouden maken kreeg de kassier met een ploertendoder een klap op zijn hoofd. 'Ik bloedde danig, maar kon toch naar de telefoon kruipen. Die was niet afgesneden, dus ik kon meteen bellen met het woonhuis van de baas.' Achteraf zou blijken dat de heren gehaast zijn vertrokken, toen zij hoorden dat de laatste chauffeur er aan kwam. Hun buit bedroeg 14.000 gulden, een flink bedrag voor die tijd.

Enmaal weer thuis ging het slachtoffer dezelfde avond nog door een mallemolen van mediabelangstelling en politieonderzoek. Niek daarover: 'Toen ik al in bed lag heb ik nog journalisten te woord gestaan. De volgende ochtend kwam de politie me ophalen voor een nadere getuigenverklaring. Rechercheurs lieten me het boevenboek zien voor herkenning.'

Voor het dorp Zoetermeer was de gewelddadige overval niet minder dan een sensatie. 'Nogal wat mensen liepen ons huis voorbij om een glimp van mij op te vangen'. Die belangstelling werd ook aangewakkerd door de ruime aandacht in de (landelijke) pers ('geladen pistool', 'ploertendoder'). In de 'veilige' jaren vijftig gold een gewapende roofoverval sowieso als een zeldzaamheid en was het al gauw voorpaginanieuws.

Zeelui

Ook bij de zondagse kerkgang bleef de gebeurtenis intussen niet onbesproken. De gereformeerde predikant Gerritsma releveerde het voorval vanaf de kansel en dankte de Heer dat 'broeder Nieuwenhuijsen er zo wonderbaarlijk goed vanaf is gekomen'. De volgende maandag was ik aan de beurt, leerling van klas vier op de School met den Bijbel. Staande voor de klas mocht ik het verhaal van de overval in geuren en kleuren uit de doeken doen. Mijn vader, mijn held.

De daders werden verrassend snel opgepakt. Het spoor liep al gauw naar Rotterdam, dankzij de getuigenverklaring van de eigenaar van een Zoetermeers taxi-bedrijf. Naar bleek had deze op de bewuste avond drie mannen naar de Maasstad

Het kantoor van Brinkers Margarinefabrieken aan de Vlamingstraat, jaren (19)50

vervoerd. De verdachten, twee Rotterdammers en een twintigjarige dorpeling uit Zoetermeer, legden snel een volledige bekentenis af. Het geld werd grotendeels teruggevonden bij een huiszoeking bij een van de Rotterdamse daders. Alle drie waren het zeelui; de overval was aan boord beraamd. De Zoetermeerse dader, hij was ook degene met de nylonkous, was blijkbaar bekend met het bedrijf en wist hoe op het einde van dag het geld binnen kwam.

Ook de rechtszaak tegen de drie zou breed de aandacht trekken in de kranten. De officier van justitie trok flink van leer tegen de verdachten, die hij betichtte van een 'kwaadaardige mentaliteit'. Er was sprake van 'Amerikaanse gangstermethoden', die in Nederland de pas moest worden afgesneden. Uiteindelijk kregen de twintigjarige A.L. te Zoetermeer en de 32-jarige L.T.G. te Rotterdam vier en een half jaar gevangenisstraf, de 24-jarige Rotterdammer H. de V. kwam er met drie jaar vanaf. De kassier ging na de voor hem dramatische gebeurtenis al weer spoedig aan het werk. 'Het duurde wel enige tijd', zegt hij nu, 'voor ik de deur van mijn kamer durfde te openen als er gebeld werd'. Nou ja, als eenvoudig kassiertje had hij dan toch maar zijn 'moment of fame' gehad.

Kantoorpersoneel bij de Brinkers Margarine Fabrieken in 1935. Links vlnr: Gerrit Roos (op de rug gezien), Gerrit van der Burg, G. van Aalst (Nootdorp), N. Nieuwenhuijsen; rechts vlnr: Wim Kooyman, Dick Olie, Bram van den Berg, Wout van der Lee, Lauw van Holten

Het edele paard en de heilige koe: harddraverijen, markten en auto's

Gertjan Moers

Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek waren er begin 2019 zo'n 8,5 miljoen personenauto's in Nederland. Onvoorstelbaar als men bedenkt dat iets meer dan een eeuw geleden, in mei 1896, officieel de eerste auto in Nederland werd geleverd. Het betrof een Benz Victoria, die eigendom was van de Haagse hoffotograaf Adolphe Zimmermans, een 'artiestennaam', want hij heette eigenlijk Bernard Eugène Adolphe van Varseveld. Geheel onomstreden is de claim door Zimmermans niet. Wollenstoffenfabrikant Jos Bogaers uit Tilburg zou in 1895 onofficieel de eerste autobezitter van ons land zijn. Maar goed, terugkomend op Zimmermans, zijn auto werd afgeleverd in Arnhem. Een chauffeur reed ermee naar Utrecht en daar nam Zimmermans de auto zelf over om ermee naar zijn Haagse huis te rijden. Hij reed langs de Oude Rijn via Leiden naar Den Haag. Het is heel goed mogelijk dat Zimmermans op één van zijn tochtjes door Zegwaart en Zoetermeer is gereden, zodat onze voorvaderen in 1896 of later getuige waren van het gepruttel en geratel van de eerste (of dus wellicht de tweede) 'heilige koe' in Nederland.

Bernardus Brinkers in zijn auto (1926); voor de auto staat Henk van der Vooren

Heilige Koe

Raar eigenlijk, dat wij onze auto 'heilige koe' noemen. We weten allemaal wat er symbolisch mee wordt bedoeld maar als je het letterlijk neemt, klinkt het helemaal niet logisch. Want als het gaat om het meten van de motorkracht van het voertuig, dan praten we over paardenkracht (PK) en geen koeienkracht. En dat is logisch, want vroeger, tot in de jaren '30 en '40 van de vorige eeuw, was het paard onze 'heilige koe'. Met het paard werd alles gedaan. Landbouwers bewerkten hun land met werkpaarden en ondernemers die met een wagen op pad gingen hadden een 'hit' voor hun kar gespannen. Eeuwen en generaties lang was het paard enorm belangrijk voor onze voorvaders. In slechts één generatie tijd was het echter gedaan met het paard en was het edele dier geen essentieel onderdeel meer van de maatschappij. Met het beest zijn we alleen nog maar onze vrije tijd gaan invullen. De periode waarin we afscheid namen van het paard als werktuig gaat ruwweg over de jaren 1920-1950. Oorzaak hiervan was de opkomst van de auto en in zijn kielzog de landbouwtractor.

Harddraverij in Zoetermeer

Het paard was vroeger een belangrijk bezit van landbouwers en ondernemers. Je kon trots zijn op een mooi, sterk of snel paard. In de eerste decennia van de twintigste eeuw zijn legio foto's gemaakt van paarden met daarnaast hun trotse eigenaar. Paarden kon je kopen en verkopen, daar werd in gehandeld. Met paarden kon je wedstrijden houden. Wie heeft het snelste paard? Dit alles gebeurde ook in Zoetermeer en Zegwaart: wedstrijden en handel.

Hier werden paardenraces gehouden. 'Harddraverijen' genaamd. Hiermee werd bedoeld: wedstrijden op korte banen. Een kortebaandraverij is een afvalrace. Maximaal 24 paarden met berijder (pikeur) rennen één tegen één tegen elkaar en de winnaar van de race gaat door naar de volgende ronde. Net zo lang tot er een winnaar is. Voor het publiek is het een aantrekkelijke sport. De paarden rennen met een snelheid van zo'n 60 kilometer per uur over de 300 meter lange baan aan de toeschouwers voorbij. De 'betere' paarden krijgen een handicap, lees: een achterstand van een aantal (meestal vijf) meter. Dit is dan een handicapdraverij.

We kennen de paardenraces vooral van de ovale langebanen, zoals Duindigt (sinds 1906) of in Nootdorp (van 1951 tot 1999) maar de oorsprong van de draf sport lag in de kortebanen. Draven op korte banen zijn in feite wedstrijdjes waarin wordt bepaald wie over een lengte van ongeveer 300 meter het snelste paard heeft. De berijder of dus beter: pikeur, zat vroeger niet op een zadel maar op een deken. Iets wat we nu heel deftig 'monté' noemen. Het paard werd 'onder de man bereden', zoals dat heet. Zo is het eeuwen geleden ooit begonnen. In veel dorpen werden wedstrijden gehouden. Ze werden vaak georganiseerd door een plaatselijke kroegbaas, die het vooral moest hebben van de drankomzet van de toeschouwers.

A.P. van Wensveen tijdens een motorbehendigheidswedstrijd op de Oranjefeesten van 1924 (Foto Van der Neut)

Kortebaanrennen is een sport die typerend is voor de Noord-Nederlandse kustprovincies. Het was naast schaatsen en zeilen één van de drie grootste volksvermaken in Noord-Nederland. In 1895 waren er 207 kortebanen in Nederland. Meer dan 92% van deze banen lag in Groningen, Friesland en Noord- en Zuid-Holland. In Zuid-Holland waren er meer dan een eeuw geleden (1895) nog 15 banen. De oudste nog bestaande kortebaai is in Santpoort, waar al sinds 1752 officieel wordt gekortebaand. In de afgelopen bijna 270 jaar, is het daar slechts zeven keer niet doorgegaan.

De oorsprong van het kortebaanrennen is dus dat een lokale kroegbaas paardenraces voor lokale en later ook regionale deelnemers organiseerde. Zo zal het in Zoetermeer en Zegwaart ook zijn gegaan, al is er nog maar weinig over dat ons daaraan herinnert. Het is niet bekend wanneer de eerste draverij bij ons plaatsvond. Een publicatie uit 1813 is het oudst bekende tastbare bewijs in Zoetermeer. Kastelein Hendrik den Ouden (1773-1828) organiseerde een harddraverij. De kroeg waar hij kastelein was, en dus kennelijk de spil in de Zoetermeerse gemeenschap als het gaat om paardenraces, was herberg De Gouden Leeuw aan de Dorpsstraat 18. Latere kroegeigenaar Marinus Poot (1864-1925) was ook actief in paardenrennen. Zijn opvolger Hendrikus Johannes de Mol (1870-1936) had achter De Gouden Leeuw ook een grote paardenstal waarvan hij stalhouder was. De Mol is geen onbekende naam in Zoetermeer als het gaat om paarden. Zoon Herman de Mol (geb. 1899) werd later een bekende hengstenhouder en paardenhandelaar en schoonzoon Anton van Well (1897-1978) was de opvolger van De Mol als eigenaar van De Gouden Leeuw .

Niet alleen de Zoetermeerse kastelein organiseerde draverijen, er werd ook in Zegwaard gedraafd. De oudst bekende vermelding hier is uit 1804. Maria Vreugdenhill, 'kasteleinesse in de Herberg de Witte Zwaan', liet op zaterdag 16 juni 1804 om 11 uur met 'chaisen doen verdraven'. Een 'chaise' heet tegenwoordig een sjees. Het is een lichte tweewielige wagen, de voorloper van de sulky. De winnaar van de race kon een zilveren zweep winnen. Om 15 uur werd met losse paarden gedraafd. De winnaar van die race kon een fraai geborduurde gouden zweep winnen. De vrouwelijke kastelein hield die dag 'open tafel'. Dat zouden wij tegenwoordig een buffet noemen. Tja, met name dáár was het de kastelein om te doen, de omzet van de hapjes en de drankjes. De Witte Zwaan was een oude herberg in Zegwaard die al in 1674 werd genoemd. Tot het einde van de nering, in 1903, was Martinus van Staveren kastelein van De Zwaan. De herberg stond aan de Dorpsstraat, de huidige nummers 161-163.

In 1827 en 1829 werd op respectievelijk vrijdag 21 september en woensdag 5 augustus een harddraverij georganiseerd door Jacob van Driel (1762-1835), 'bouwman' (landbouwer) en kastelein van Den Nieuwen Aanleg in Zegwaard aan het einde van de Dorpsstraat (nr. 183-185) bij de Schinkelweg. De winnaar van 1829 kon een zilveren tabaksdoos winnen en voor de race van paarden die nimmer een prijs hadden gewonnen, stond een fraai 'zilveren tabaks-komvoor' te wachten. Bij de harddraverij zou in Den Nieuwen Aanleg ook open tafel worden gehouden. 'Voor eene goede bediening zal behoorlijk worden zorg gedragen'. De deelnemers aan de race waren meer regionaal dan lokaal. De pikeurs kwamen uit de wijde omgeving van Zegwaard zoals Delft en Vlaardingen.

Den Nieuwen Aanleg

De Gouden Leeuw en De Zwaan waren bekende etablissementen in het dorp maar Den Nieuwen Aanleg is een minder bekende pleisterplaats. De herberg was 'bijzonder aangenaam gelegen' met een zomerhuis, een biljartzaal, een kolfbaan en vier boven- of benedenkamers. Alle kamers hadden een 'ruim en vrolijk uitzicht over den Rijweg genaamd Schinkelweg'. Naast de herberg was een 'koeijen-bouwerij' met 14 bunder wei- en hooiland. Op het perceel stond een hooiberg van zes roeden. De stal en wagenschuur 'vooraan de Heerenweg (Dorpsstraat)' kon men zo in- en uit rijden. De paardenstalling bood ruimte aan 40 paarden, de koeienstal aan 40 koeien. Jacob van Driel moest in 1828 vanwege 'toenemende ligchaams-verzwakking' de herberg verkopen. Zijn opvolger als eigenaar en kastelein van Den Nieuwen Aanleg was Jacobus Johannes de Man. In 1832 zette hij de harddraverijtraditie van zijn voorganger(s) voort. De winnaar kon een 'naar den laatste smaak gemaakte zilveren zweep' winnen. De man heeft er niet lang gezeten. In 1835 was er alweer een nieuwe kastelein, Cent Niemantsverdriet Fzn genaamd. Ook Cent zat er maar kort. In 1841 zette Frans Niemantsverdriet (de vader van Cent) Den Nieuwen Aanleg opnieuw te koop. Het leverde wederom een nieuwe eigenaar op: Jacob Willem Vermaat, die al kastelein was in Den Nieuwen Aanleg. Maar ook Vermaat zat er niet lang

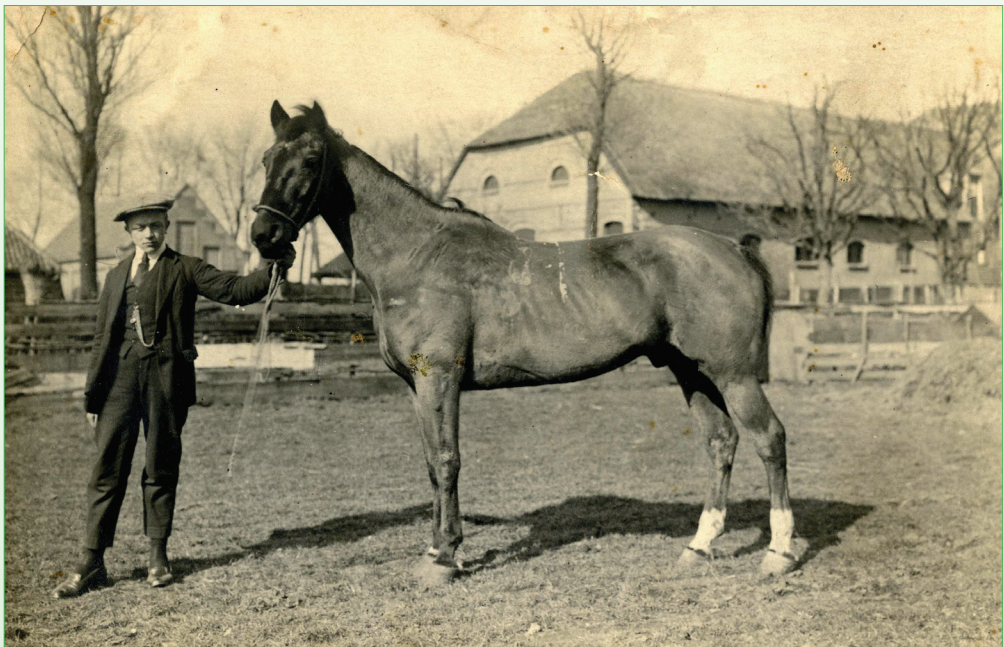
en daarmee was ook het einde van de herberg in zicht. In 1843 verkocht mede-eigenaar Martinus Karens (1787-1853) de 'zeer goede en binnen weinige jaren nieuw gebouwde overdekte kolfbaan', alsmede een nieuwe loods en een wagenschuur. Het lijkt erop dat in 1832 de laatste keer was dat in Zegwaart een harddraverij, door de kastelein van 'Den Nieuwen Aanleg', was georganiseerd.

De harddraverijen werden vaak in krantenberichten aangekondigd maar ook de uitslagen waren blijkbaar noemenswaardig. Kennelijk was in 1848 de organisatie van de harddraverij in Zoetermeer en Zegwaart in handen van een vereniging. De plaatselijke harddraverijvereniging had alles aangewend door met 'schoone prijzen' en het uitzetten van een geschikte baan de harddraverij luister bij te zetten. De eerste prijs was een 'zilveren kofjkan' aan de vereniging beschikbaar gesteld door Zijne Koninklijke Hoogheid de Prins van Oranje. De tweede prijs was een keurige zilveren suikervaas met 12 zilveren lepeltjes. Na afloop van de race jubelde de krant: 'een schier ontelbare schaar van toeschouwers, uit alle oorden van ons vaderland zamengevloed, woonde dit regt luisterrijke feest bij, terwijl niettegenstaande de groote massa, geen de minste wanorde is ontstaan, of eenig ongeluk te betreuren'. Bedenk hierbij dat het uit alle oorden in Zoetermeer 'zamenvloeien' gebeurde via door paarden voortgetrokken trekschuiten en over beroerd onderhouden onverharde wegen. Het was destijds best een uitdaging om in Zoetermeer te komen. Het zou nog jaren duren voordat de wegen in 1867 werden verbeterd en de spoorlijn in 1870 werd aangelegd waardoor de bereikbaarheid van Zoetermeer en Zegwaart er enorm op vooruitging.

Zeer waarschijnlijk deelnemers aan de harddraverij tijdens de Landbouwtentoonstelling van 1921, zittend op een deken ('monté')

In 1862 stond een vooraankondiging in de krant van een op woensdag 23 juli in de namiddag te houden harddraverij in Zoetermeer. Vervolgens duurde het meer dan 40 jaar voor er een nieuw bericht verscheen over een harddraverij. In 1906 was één van de deelnemers aan de tijdens het Oranjefeest op 4 september georganiseerde harddraverij in Zoetermeer A.M. Hofstede uit Naaldwijk. Hij was het niet eens met de beslissing van de jury om een race over te rijden omdat hij zijn tegenstander gehinderd zou hebben. Terwijl Hofstede meende niets anders te hebben gedaan dan zijn paard 'aanzetten door het bekende geluid tusschen tong en tanden; een geluid dat elk paard kent en waarvan geen dier zal schrikken'. Hofstede weigerde de rit over te rijden waardoor het paard 'Johanna' van A. van der Kloot uit Schiebroek automatisch won. Hofstede voelde zich geroepen om daar het zijne van te vinden.

Een renpaard achter de Sprankshoeve in 1924. Op het terrein bij de boerderij organiseerde Hippos in dat jaar een harddraverij (Foto Van der Neut)

Tegenwoordig uiten wij onze grieven op 'social media'. Daarop kunnen wij kwijt wat we van iets of iemand vinden, al dan niet kracht bijgezet met een belediging of een bedreiging. In 1906 ging dat toch wat subtieler, met een ingezonden brief in een krant. In dit geval het Leidsch Dagblad. De redactie van zo'n blad zorgde er wel voor dat alleen berichten waarin de klacht netjes werd geuit, werden gepubliceerd. 'Met beleefden dank voor plaatsing' heeft Hofstede geprotesteerd tegen 'een heel flauwen pikeurstreek'.

In hetzelfde jaar 1906 schreef de Delftsche Courant dat de renbaan in Zoetermeer aan de Broekweg lag en de prijsuitreiking plaatsvond in koffiehuis De Gouden Leeuw. We moeten ons niet te veel voorstellen van een 'renbaan'. Een weiland waar paarden minstens 300 meter rechtuit konden draven, met ruimte voor een paar honderd toeschouwers en een boerderij met een stal in de buurt. Dat volstond wellicht. In 1919 lag de renbaan (ook) aan de Zoetermeerse Broekweg, tegenover boerderij Ruimzicht (Broekweg 2). Hier woonde destijds landbouwer Van Staalduinen.

Harddraverij-vereeniging Hippos

De krantenberichten uit de 19e en begin 20e eeuw vertellen ons veel, maar helaas niet alles. Vonden de harddraverijen jaarlijks plaats of incidenteel? De races vonden in ieder geval niet op een vaste dag plaats, meestal ergens in juli of september. En wat is er gebeurd met de in 1848 genoemde harddraverijvereniging? Is deze ontbonden? Werden de draverijen vervolgens weer door de lokale kroegbaas georganiseerd? Het is gissen naar het antwoord op deze vragen.

Hoe dan ook, enkele plaatselijke hoogwaardigheidsbekleders vonden het blijkbaar tijd dat er in Zoetermeer harddraverijen moesten plaatsvinden onder toezicht van een nieuwe vereniging. Hiervoor werd in 1919 'Harddraverij-vereeniging Hippos' opgericht. Een vereniging met een indrukwekkend bestuur. Voorzitter werd veearts Jacobus Louis Moerkercken van der Meulen (1883-1963). Secretaris van de club was onderwijzer van de katholieke jongensschool Gerardus Wilhelmus Bodewes (1869-1927) en penningmeester werd gemeentesecretaris Cornelis Petrus Blaauwhof (1890-1964).

Op het terrein tegenover de boerderij van Van Staalduinen aan de Broekweg werd op woensdag 25 juni 1919 de eerste harddraverij door de vereniging uitgeschreven. Aan de aanmoedigingsharddraverij deden 16 paarden mee en aan de handicapdraverij 18 paarden. De prijzen werden binnengehaald door lokale pikeurs. De eerste prijs werd behaald door het paard Ideaal van graanhandelaar Jacobus Lammens (1877-1962). De stal van Lammens werd later trouwens ook Stal Mercurius genoemd. De tweede prijs was voor Jenny van de gebroeders (landbouwers) Dogterom. De derde prijs werd behaald door Willy van paardenhandelaar Herman de Mol (geb. 1899) en de vierde prijs was voor Jet van landbouwer Eliza Huijsman (1895-1937).

De harddraverij was een groot succes. Er waren 600 toegangskaarten voor de eerste rang verkocht en 1.000 voor de tweede rang. In totaal haalde de vereniging 2.000 gulden aan toegangsprijzen op. Dat zou nu meer dan 12.000 Euro zijn, alleen aan entreegeld! Bij de jaarvergadering kon Moerkercken zijn enthousiasme nauwelijks inhouden: 'Hippos kon bogen op succes, ja op een reuzen-succes (...), we zagen op 25 Juni een enorme mensenmassa langs de baan opgesteld en wel een zeer groot aantal sportliefhebbers uit de steden, met trein, equipage (GM: paard met rijtuig) of auto naar hier gespoed.' En eerlijk is eerlijk, overdreven is het enthousiasme niet. In

Zoetermeer en Zegwaard had in 1919 iets meer dan 3.900 inwoners. Als dan 1.600 mensen naar een evenement komen, dan moet dat voor de lokale bevolking destijds overweldigend zijn geweest. Dat is vergelijkbaar met zo'n 60.000 bezoekers naar een evenement in het hedendaagse Zoetermeer. Stel je eens voor!

De nieuwbakken vereniging pakte het groots aan, mogelijk aangemoedigd door het succes van 1919. Hippos wist een zo goed als nieuwe 100 meter lange tribune op de kop te tikken, die in twee gedeelten op het terrein werd geplaatst. Eén deel stond op het voorste sportterrein en een ander deel op de drafbaan, vlak tegen de baan. Een volle tribune met misschien wel meer dan duizend toeschouwers die naar een paardenwedstijd keken in Zoetermeer, dat moet wat zijn geweest!

In 1920 vond op woensdag 23 juni het tweede door de vereniging georganiseerde festival plaats. Het werd grootser aangepakt dan het jaar ervoor. 's Ochtends werd begonnen met een concours-hippique (springen en dressuur) en 's middags vond een harddraverij op de korte baan plaats. De prijzen voor de winnaars bestonden uit kunstvoorwerpen en geldprijzen tot 700 gulden. Voor de bezoekers was er een 'verschingstent' en een poffertjeskraam geregeld. In september van dat jaar werd bij de Oranjefeesten, naast de volksspelen, ringsteken, et cetera een harddraverij georganiseerd. 'Daar werd op dat feestterrein ouderwetsch gefuifd', juichte de Nieuwe Leidsche Courant. Al sloot de krant af met een verzuchting: 'Jammer dat ook hier Salon d'Varété, hoofd van Jut en meerdere kermisvermakelijkheden weer aanwezig waren. Kan of wil men dan niet op nationale wijze feestvieren, zoodat iedereen mee kan doen?'

Het volgend jaar, 1921, was het jaar waarin een grote vijfdaagse landbouwtentoonstelling in Zegwaard werd georganiseerd. Hier beleefde 'Hippos' het grootste succes in het bestaan van de vereniging. Op woensdag 14 september 1921 vond een harddraverij met hindernissen plaats, een dag later een groot concours hippique en een springconcours en op de vierde dag werd een harddraverij onder de reglementen van de Nederlandse Harddraverij-Vereeniging georganiseerd. Na de harddraverij bleven velen in het dorp terwijl anderen naar het vuurwerk op het feestterrein gingen. In de avond stroomden mensen vanuit de omliggende dorpen naar het feestterrein waar het rond negen uur 's avonds een nog nooit geziene drukte was. De politie was aanwezig in verband met zakkenrollers en 'kwartjesvinders'. Een kwartjesvinder is een prachtig, bijna vergeten, woord voor een oplichter. 'Iemand die onder het voorwendsel van op straat een kwartje gevonden te hebben, onnoozelen verlokt om met hem te kaarten en door valsch spel geld afwint', aldus een woordenboek uit 1897. Een 19e- en begin 20e-eeuwse vorm van 'balletje-balletje' dus.

De jaren daarop (1922 en 1923) werd géén draverij georganiseerd, alleen een concours-hippique. Na een rust van twee jaar vond op woensdag 16 juli 1924 opnieuw een draversdag plaats. De opkomst was echter zeer matig. Dit kwam doordat tegelijkertijd een grote harddraverij in Hoofddorp werd gehouden. De drafbaan lag

Op het erf van de Sprankshoeve, Vlamingstraat 77, zeer waarschijnlijk tijdens één van de harddraverijen (Foto Numan)

in 1924 inmiddels niet meer aan de Broekweg maar achter de Sprankshoeve, Vlamingstraat 77. Ook op woensdag 19 augustus 1925 werd nog een harddraverij georganiseerd maar het einde van de draverijen was helaas in zicht. De vereniging begon het jaar 1926 met een nadelig saldo. De draverij van 1925 had de vereniging namelijk niets opgeleverd. Integendeel, deze kostte de club fl. 351,48. Om de kosten te nivelleren had Hippos een loterij georganiseerd. De verloting verliep wel gunstig. Bijna alle 10.000 loten werden verkocht. In 1926 werd opnieuw een concours-hippique met springconcours georganiseerd en voor 1927 zou koninklijke goedkeuring worden gevraagd voor een nieuwe loterij. Dat in 1926 de harddraverij-vereniging in buurdorp Zoeterwoude werd opgeheven was geen gunstig vooruitzicht voor Zoetermeer.

Op woensdag 17 augustus 1927 vond na afloop van de paardenmarkt, zoals het er nu naar uitziet, de laatste harddraverij in Zoetermeer plaats. Na meer dan zeker 100 jaar kwam in Zoetermeer een einde aan een eens populair volksvermaak. In 1927 was de belangstelling echter niet zo groot meer als voorgaande jaren. In dat jaar overleed meester Bodewes, secretaris van Hippos. Hij werd opgevolgd door gemeenteontvanger Menno Reinders (1899-1978). De vereniging ging de jaren daarna creatief om met de tegenvallende belangstelling. In 1928 had het bestuur Djigui-

ten-Kozakken uitgenodigd voor een paardenshow. De Russen waren dat jaar in Nederland en gaven in meerdere plaatsen een ruitershow. De loterij van 1929 werd uitgesteld naar 1930 en 1931. Hippos organiseerde tijdens de Oranjefeesten een ruitershow achter het café van Veelenturf waarbij onder andere de veldartillerie uit Leiden (1930) en een regiment Huzaren uit Den Haag (1931) een show gaven. Maar misschien waren wij in Zoetermeer en Zegwaart niet meer zo traditioneel en was er meer belangstelling voor vooruitgang. De motor deed hier al begin jaren 1900 zijn intrede. In de jaren '20 en '30 werd bij de Oranjefeesten naast de paardenshow ook een hinderniswedstrijd voor motorrijders gehouden. Er deden in 1931 maar liefst 36 rijders mee. Deze wedstrijd keerde regelmatig terug, zoals in september 1937 toen een 'nationale hinderniswedstrijd voor motorrijders' plaatsvond. Het volk had blijkbaar een meer modernere vorm van vermaak gevonden. En Hippos? In 1936 werd nog een ruitershow achter Veelenturf georganiseerd maar dit lijkt na 17 jaar het laatste wapenfeit te zijn van de vereniging. Zelfs het ontbinden van de vereniging was blijkbaar niet noemenswaardig genoeg. Een zachte dood noemen ze dit. Veearts Moerkercken van der Meulen werd voorzitter van de in 1935 opgerichte landelijke rijvereniging 'De Palensteynruiters'. Zij organiseerden in 1938 een ruitershow in 'De Jonge Prins'. Hiermee werd een nieuwe weg ingeslagen als het gaat om hippische sport, namelijk de weg van vrijetijdsbesteding met paarden. En kennelijk een goede weg, want de vereniging bestaat nog steeds in Leidschendam, inmiddels al 85 jaar.

De paardenmarkt

Sinds mensenheugenis worden paarden verhandeld. Dit gebeurde vroeger op paardenmarkten. Sommige van deze markten bestaan nog steeds, al is het meer uit eeuwenoude folklore dan handel. Tegenwoordig gaan er wel steeds meer stemmen op om deze markten te verbieden. De Dierenbescherming en de Partij voor de Dieren vinden dat het tijd wordt dat er een einde komt aan het gebruik van paarden als vermaak voor mensen. De oudst bekende nog bestaande paardenmarkt in Nederland is die van Valkenburg (ZH), die al sinds het jaar 840 wordt gehouden. Deze markt bestaat dus al bijna 1.200 jaar!

Ook Zoetermeer en Zegwaart hadden een paardenmarkt, al was de onze van minder respectabele leeftijd en ook minder groot. De eerste markt hier werd in 1795 gehouden. Het was een groot succes, zoals bleek uit een advertentie uit 1796:

'De municipaliteiten (GM: gemeentebesturen) van Soetermeer en Zegwaart, met genoegen ondervonden hebbende het extraordinair goed succes hunner eerste paardenmarkt, gehouden in den vorigen jare 1795, adverteren by deze, dat dezelve paardenmarkt, jaarlyks by continuatie, zal worden gehouden op den derde woensdag in de maand augustus, en mitsdien, in dezen Jare 1796, op Woensdag den 17 Augustus aanstaande; verzoekende alle Kooplieden en Liefhebbers om de voorschrevene paardenmarkt, (gelyk dezelve in het vorige Jaar hebben gelieven te doen) bij continuatie met hun tegenwoordigheid en Negotie te vereeren'.

De plaatselijke markt werd dus jaarlijks georganiseerd op de derde woensdag van augustus. De reden dat voor deze datum is gekozen heeft er waarschijnlijk mee te maken dat de landbouwers op dat moment hun oogst binnen hadden. Augustus wordt niet voor niets 'de oogstmaand' genoemd.

Op de paardenmarkt werden jaarlijks zo'n 300 à 400 paarden aangevoerd. Het absolute topjaar was 1875 toen er 450 paarden voor de handel aangeboden waren. Wat grootte betreft was de paardenmarkt van Zoetermeer en Zegwaart vergelijkbaar met andere middelgrote markten in Zuid-Holland. De grootste 'concurrent' was kennelijk de paardenmarkt in Gouda waar ongeveer evenveel paarden als in Zoetermeer en Zegwaart werden aangevoerd en waar sinds 1502 naast de oudere markt nog een tweede vrije paardenmarkt werd georganiseerd. Een zogenaamde 'vrije' paardenmarkt wil zeggen dat er geen stageld werd gevraagd aan de handelaren.

Tribune bij de Landbouwtentoonstelling van 1921. Was dit de 100 meter lange tribune die Hippos op de kop wist te tikken?

Het succes van de Zoetermeers-Zegwaartse paardenmarkt was groot. Zo groot zelfs dat de Gedeputeerde Staten in 1908 hebben goedgekeurd dat er een tweede 'vrije' paardenmarkt mocht worden georganiseerd, net als in Gouda. Dit gebeurde voor het eerst op woensdag 14 oktober 1908. De datum was bewust gekozen. De Zoetermeers-Zegwaartse 'najaarspaardenmarkt' vond plaats nog vóór de tweede Goudse paardenmarkt, die elke derde vrijdag van oktober werd gehouden.

In het begin was onze tweede paardenmarkt een groot succes met 88 paarden in 1914 en 140 paarden in 1915. Maar zo snel de markt kwam, zo snel verdween hij ook weer. Het aantal paarden nam af. In 1927 waren het er nog maar 53, zowel hitten als veulens. Een jaar later waren er in totaal 41 beesten aangevoerd. Er gingen toen al

stemmen op om de tweede paardenmarkt op te heffen wegens onbelangrijkheid van aanvoer. In 1929 stonden er slechts 19 paarden. Dit betekende feitelijk het einde van de najaarspaardenmarkt. Zonder enig ceremonieel verdween de tweede Zoetermeers-Zegwaartse paardenmarkt na dat jaar uit de kalenders.

Eerste motorfiets en eerste auto in Zoetermeer

De reden van de teloorgang van de paardenmarkten kwam door het gebruik van bedrijfsauto's. Zoetermeer en Zegwaart waren dorpen met handelaren, met name zuivelhandel. Met een auto kon een handelaar sneller op pad, met een grotere actieradius. Kortom, de bedrijfsauto nam snel in populariteit toe. Het nieuwe 20e-eeuwse vervoermiddel verdrong daarmee het vervoermiddel van al die eeuwen daarvoor: het paard.

Een interessante vraag is wie in Zoetermeer en Zegwaart de eerste motorfiets en wie de eerste auto bezat en wanneer was dat? Sinds 1956 zijn kentekens gebonden aan het voertuig maar daarvóór waren ze persoonsgebonden. Iedere bezitter van een motorvoertuig (auto en/of motorfiets) kreeg een persoonlijk kenteken, dat in Zuid-Holland begon met de letter 'H', later 'HX' en 'HZ'. Tussen 1905 en 1950 gaf de Commissaris van de Koningin de kentekens en de rijbewijzen af. Zo had huisarts dokter Palte kenteken H8048. Dit kenteken gebruikte hij voor ál zijn motorvoertuigen. Er is een foto bekend waarop hij rond 1918 op zijn, kennelijk gloednieuwe, versierde Harley Davidson (Amerikaanse motor) zit. Een aantal jaar later (rond 1925) had Palte een Douglas (Britse motor). Beide motoren hadden hetzelfde kenteken H8048. Dat gold ook voor zijn latere auto.

Het eerste kenteken dat op 6 januari 1906 in Zuid-Holland werd afgegeven, H1, stond op naam van 'NV Chemische fabriek "Doco" te Schiedam. Maar ook in Zoetermeer en Zegwaart reden (waarschijnlijk) motorfietsen rond met een heel laag nummer. H18 stond geregistreerd op naam van Leonard Justus Vriesman, huisarts te Zegwaart en nummer H31 was afgegeven aan Klaas de Vink, veearts in Zoetermeer. Een bezoek afleggen was voor beide heren op een motor makkelijker dan met een fiets of met paard en wagen. Beide kentekenbewijzen zijn op 6 januari 1906 afgegeven. Het is dan ook waarschijnlijk dat zij daarvóór al op een motor in het dorp rondreden.

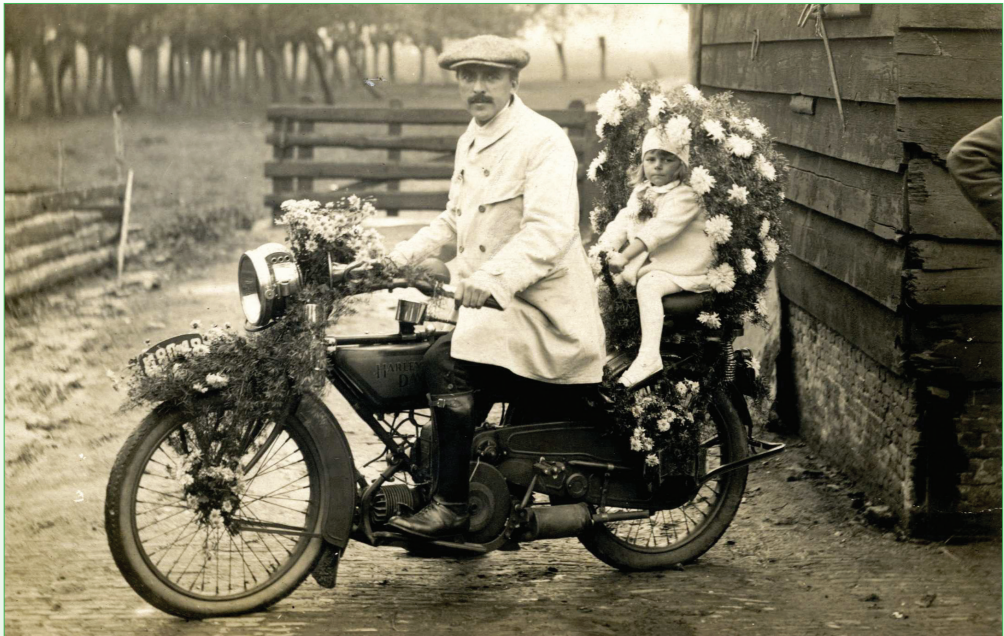
Wie de eerste auto bezat in Zoetermeer en Zegwaart is niet bekend. Dat kan ook niet worden afgeleid van het kenteken, omdat deze voor álle motorvoertuigen gold, dus ook voor de motorfiets. Mogelijk was de eerste autobezitter in Zoetermeer en Zegwaart graanhandelaar Jacobus Lammens. Hij had in 1906 al een kenteken ontvangen maar in 1914 ontving hij nog een tweede kenteken. Voor een auto? Hoe dan ook, in de jaren '20 nam het aantal auto's in Nederland een enorme vlucht. Ook in Zoetermeer en Zegwaart. Uit deze tijd dateren de foto's waarop de eigenaar trots poseert met zijn auto, net zoals de decennia daarvoor werd geposeerd met het paard.

Rijbewijs

Met een kenteken alleen was men er niet. Ook een rijbewijs was sinds 1906 verplicht. Het was overigens best eenvoudig om aan een rijbewijs te komen. Het werd vooralsnog gewoon op verzoek afgegeven. In 1927 veranderde dit door diverse wetswijzigingen. Toen werd een medische keuring verplicht én het rijexamen werd geïntroduceerd, al was dat examen niet zo spannend. In Zoetermeer en Zegwaart was burgemeester Frits Bos rijexaminator. Op zich bijzonder voor iemand die zélf niet kon autorijden maar wél in het bezit was van een kenteken (H18850). Een Zegwaarder deed in 1928 examen. Hij haalde de burgemeester op bij zijn woonhuis, 't Oude Huis. 'Zeg, je ken het toch wel?', vroeg Bos angstig aan de geëxamineerde. Het examen bestond destijds uit een kwartier autorijden. De geëxamineerde moest vanaf 't Oude Huis de Vlamingstraat uitrijden en rechtsaf de Broekweg op om daarna achteruit de Voorweg op te steken. Op de Broekwegbrug zei Bos: 'Je moet hier stoppen. Ik ga er uit om te kijken of het goed gaat', waarschijnlijk uit vrees dat de geëxamineerde mét de burgemeester achteruit de dijk af zou rijden. Maar het ging uiteraard goed. 'Het is in orde hoor!', was het oordeel van de examinator. Ze reden terug naar 't Oude Huis en de geëxamineerde had zijn rijbewijs behaald.

Het bestuur en de leden van Hippos in 1925. Linksboven een aanplakbiljet met de aankondiging van de grote handicapdraverij en in het midden de aankondiging van de eerste grote verloting. Zittend in het midden achter de poster het bestuur, vlnr: G.W. Bodewes, J.L. Moerkercken van der Meulen en C.P. Blaauwhof

Huisarts Jan Willem Palte op zijn Harley Davidson (Model W?) motorfiets met kenteken H8048 (rond 1918)

Mislukte doorstart

Door de opkomst van de bedrijfsauto verdween het nut van een 'hit' voor een wagen. Door de Marshallhulp na de Tweede Wereldoorlog kwamen er op grote schaal tractoren uit Engeland en de Verenigde Staten naar Nederland. De machines verdrongen nu ook het landbouwpaard. Na het verdwijnen van veel harddraverijen verdwenen ook langzaam maar zeker de paardenmarkten uit beeld. Bij het kortebaanrennen zien we hetzelfde beeld. In een relatief kort tijdsbestek verdwenen de (eeuwen)oude paardentradities in Zoetermeer en Zegwaart: de harddraverij in 1928, de tweede paardenmarkt in 1930 en de oudste paardenmarkt in 1949.

Veertig jaar nadat de paardenmarkt uit de Zoetermeerse straten verdween, is in 1988 geprobeerd om de markt weer nieuw leven in te blazen. Dit gebeurde niet op de traditionele derde woensdag van augustus maar op zaterdag 21 mei 1988. Tevergeefs want de 'nieuwe' paardenmarkt heeft maar enkele jaren bestaan. De laatste markt was waarschijnlijk in 1992. De traditie was na 40 jaar uit het collectieve geheugen verdwenen. Het is duidelijk, het paard heeft vrijwel geen rol meer in het 21e-eeuwse Zoetermeer (en Nederland), behalve als vrijetijds- en volksvermaak. Al vinden veel mensen daar inmiddels ook wat van.

Tussen 1906 en 1915 kregen de volgende Zoetermeerders en Zegwaarders een ken-
teken:

Leonard Justus Vriesman
huisarts

Gerrit van Herwijnen
slager

Klaas de Vink
veearts

Pieter Jacobus van Herwijnen
timmerman

Dirk van Es
smid

Hermanus Willem de Kater
schilder

Jan Dirk Pieter van Duijvenbode
koperslager/loodgieter

Johannes Reinier Verwers
belastingurnumerair

Jacobus Lammens
graanhandelaar

Jacobus Lammens
graanhandelaar

Bernardus Cornelis Groenheijde
rijwielhersteller

Firma A.P. Verhoeff & Co
graanhandelaar

Gerrit Frans Noordam
koopman

Johannes Marinus Boon
graanhandelaar

Adriaan Simon van der Wulp
winkelbediende

Hendrik Bernardus Groenheijde
boterhandelaar

Marius Johannes Jacobus Goudriaan
zoon van winkelier

Jan Willem Palte
huisarts

Gerardus Johannes van Kampen
bouwkundige

Jacobus Martinus van der Tas
veehandelaar

Jan de Vries
slager

Johannes van der Marel
landbouwer

Leendert Lengkeek
timmerman

Teunis Enthoven
koopman

Jan W. & Rutgerus J. C. van Hamersvelt
zoons van notaris

Hendrik Korthals
bediende

Simon Horst
pensionhouder

Jacobus Louis Moerkercken van der
Meulen
veearts

Hendrik van Hamersvelt
notaris

Marinus Cornelis Tol

Harmonievereniging Kunst en Vriendschap in hotel De Gouden Leeuw. Let op de platen van de paarden aan de wand

Met dank aan: Jan van der Nagel, voorzitter paardencomité te Valkenburg en Pieter Pauw, secretaris Paardenmarkt Rijnsburg

Bronnen

www.delpher.nl

<https://leiden.courant.nu>

www.archiefndr.nl (Nationaal draf- en rensport museum/archief)

www.stompwijksepaarendagen.nl

<http://kortebaandraverijen.nl/sport/reglement/>

<https://isgeschiedenis.nl/nieuws/eerste-auto-in-nederland>

<https://rijbewijs.nl/historie/1906-tot-1984/>

<https://www.immaterieelerfgoed.nl>

Minkema, Durk, Draf- en renbanen in Nederland

Nationaal Archief 's-Gravenhage, Registers Nummerbewijzen Provincie Zuid-Holland: Bekendmakingen 1906-1921

Angelus Domini 1964 -1966 of 'Het dagboek van Anneke' (2)

Anneke Westerman – Van Leeuwen, bewerking Piet Drapers

Om de woningnood in Den Haag op te lossen werd in 1962 besloten van Zoetermeer een 'forensenstad' te maken. Hagenars konden dan in Zoetermeer komen wonen en in Den Haag blijven werken. In Palenstein en Driemanspolder werd met de nieuwbouw gestart in 1966. De familie Van Leeuwen kwam uit Den Haag, maar niet als 'forensen'. In 1964 ging vader Van Leeuwen in Zoetermeer aan het werk en dochter Anneke verhuisde mee. Anneke heeft over de periode 'van stad naar dorp' haar ervaringen in haar dagboek vastgelegd.

In aflevering 3/2020 van 't Seghen Waert staat het artikel dat gebaseerd is op de periode dat de familie Van Leeuwen nog in Den Haag woonde, maar Anneke ging al op de Petrusmulo in Zoetermeer. Zij zag op tegen het vertrek uit Den Haag, waar zij veel vriendinnen had, die net als zij lid waren van de padvinderij (de Gidsen). Iedere vrijdagavond was het clubavond. Na enige tijd went het al een beetje op de Mulo. Op 15 oktober wordt er verhuisd naar Zoetermeer, waar haar vader werkt bij de firma Tamson. We nemen de draad weer op als Anneke een brief schrijft aan haar hartsvriendin Els, die in Den Haag woont.

Foto van Anneke 17/10/1964

Zoetermeer, Zaterdag 17 oktober 1964

Lieve Els,

Terwijl jij nu ongetwijfeld zonder gidsenassistente aan het pierewaaien bent, bloed ik zwetend om een eerste, echte brief naar jou te schrijven want ik wist niet dat dat zo moeilijk zou zijn. O ja, nog heel erg bedankt voor je lieve kaartje. Het kwam op mijn nuchtere maag, 's avonds kwart over vijf en ik had nog niets gegeten sinds het gekookte eitje de vorige dag (eenmaal per etmaal een eimaal...?) en was het misschien daarom dat ik er een beetje misselijk van werd. Of was het toch omdat het betekent dat onze vriendschap vanaf nu anders zal zijn. Alles wat we elkaar te zeggen hebben wordt voortaan bezegeld door de postzegel van Juliana. Lik, plak en een dreun op haar hoofd. Maar zij is het niet die de pijn ervan voelt.

En nu dus de verhuizing die erg opwindend was. Toen jij net weg was (en ik een pink had weggetraand), kwam de kaasgele vrachtwagen van Tamson aansidderen en daar werd onze boedel ingestort. Wij gingen er in de auto van oom Koos achteraan naar Zoetermeer waar alles weer zeven trappen of meer opgesjouwd moest worden. Je begrijpt, twee keer heen en weer en vier lijkjes konden worden opgevogen (dit klinkt ook goed hè?). Gelukkig kwamen toen de andere flatbewoners

aansnellen en allen hebben geholpen de rotzooi (want dat was het) naar boven te laten vallen. Om ongeveer half twaalf waren we klaar en stonden alle dozen, meubels en losse spullen opeengestapeld in de betreffende kamer(tje)s. We hebben onze bedden eruit gevist en zijn gaan slapen. Vanmorgen werd ik wakker op een nieuw adres. Voorgoed.

Dinsdag 20 oktober

Alles is op orde en het leven loopt weer met de regelmaat van mijn stoelgang (nouja!). Maarschalkerweerd maakte een wrede opmerking over eigenaardige opstellen (het mijne dus) maar Vingerhoed las het wel voor in de klas. De hardop uitgesproken woorden klonken heel anders dan toen ik ze op papier zette en met een als boei gekleurd hoofd hoorde ik lijdzaam toe. Jeetje, was het dan werkelijk zo idioot? Nonnen in het klooster als dwarse kleuters beschrijven.... hm.. wrokkige wraak is het natuurlijk. Ben er in de klas meteen een 'type' van geworden.

Vrijdag 23 oktober heeft Anneke bij de padvinders in Den Haag 'knoertknetterhard' haar hoofd gestoten. Wellicht een hersenschudding, maar thuis in Zoetermeer zegt zij er niets over.

Maandag 26 oktober

Naar huis gestuurd! Omdat ik na een suffig weekend mijn huiswerk niet heb kunnen leren en dit vandaag de mouw uitkwam (abnormale taalwending), besloot ik met mijn geschuffelde hersens aan Vingerhoed uit te leggen om welke geschuffelde redenen. Terstond werd ik ontslagen van schoolse arbeid en ben nu geenszins nieuwsgierig naar hoe dit afloopt daar Maarschalkerweerd vanavond thuis komt kennismaken en ik pa en ma het vrijdagavondse avontuur om de mij bekende redenen verzwegen heb; ik zou alleen maar op mijn kop (au) hebben gekregen met: stel je niet aan, moet je maar uitkijken, eigen schuld en ja, dikke bult. Ik wachtwachtwachtwacht terwijl de buikpijn de hoofdpijn overheerst. Slechts zwijgende ontkenning is nog voelbaar.

Dinsdag 27 oktober

Gewoon weer naar school waar ik aan menig ongelovige blik weerstand moest bieden omdat ik thuis de waarheid niet heb gezegd en op school niet heb gelogen. Hoe het gesprek met Schalk verlopen is weet ik niet omdat ik daar vanmorgen geen nieuwsgierige vragen over gesteld heb. Ik kon ook niet verstaan wat er gisteravond precies gezegd werd omdat de deur van mijn kamertje én de deur van de woonkamer dicht waren. Mompeldebrom, hoorde ik. En dat een hele tijd. Bij zijn vertrek mocht Schalk een blik werpen in mijn kamer. Zachtjes, omdat ik sliep, wat natuurlijk niet waar was.

Woensdag 28 oktober

Strafwerk van Vingerhoed. Tien keer de les overschrijven. Ik word opeens behoorlijk in de gaten gehouden en elk vergrijp kent zijn regels....

Bakkerij Pieterse in de Dorpsstraat (1987) waar Paula Adegeest speculaas haalde

Donderdag 5 november

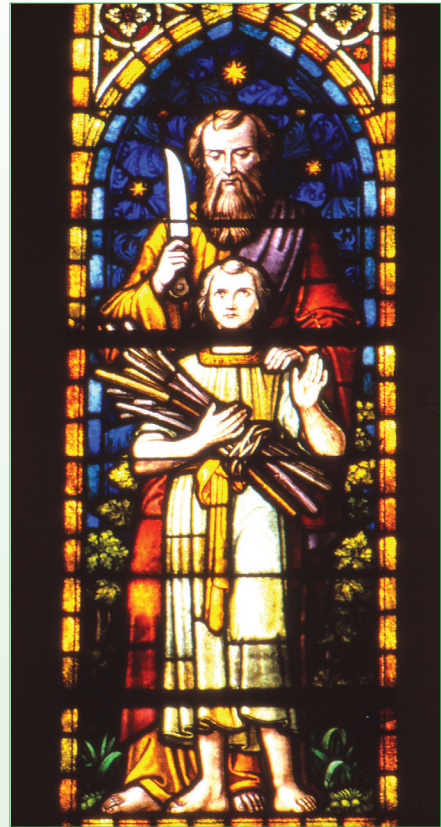
Weer naar school! Maar eerst naar de kerk. Iedereen zat een beetje duf en rillig voor zich uit te kijken, de koorzang werd ergens vanuit het middenpad solo uitgevoerd. Dat was Schalk die briesend langs de banken een luidkeels en aanmoedigend: 'Al wat Gij geeft, alles wat ademt en leeft'... liep te brullen.

Niemand keek op, niemand zong mee, ademde slechts en leefde nog net. Suf starend naar het raam recht boven het altaar, zag ik opeens (omdat ik vooraan zat) een hele lugubere afbeelding: een kind, dat zo te zien net hout gesprokkeld heeft, met daar vlak achter een grote, woeste man zwaaiend met een dolk, klaar om toe te steken... Witte, spookachtige handen eronder gebaren: niet doen, niet doen...!! Ik kreeg het er nóg kouder van. Schalk stond net achter me en kon natuurlijk niet weten dat ik niet van hém was geschrokken toen ik omkeek. Zijn hand tikte even mijn schouder aan. Een hand waarin gelukkig geen mes maar een kerkblaadje stak.... Ik had zo iets akeligs nooit eerder gezien, bleef er maar naar kijken en was opgelucht eindelijk naar school te kunnen want het is behoorlijk eng hier in de kerk...

De Nicolaaskerk is een Rijksmonument en werd in 1916 in gebruik genomen. Hij kwam op de plek waar vanaf 1816 al twee kerken hadden gestaan. De eerste kerk moest worden afgebroken omdat hij anders in zou storten. De tweede kerk werd in 1857 gebouwd, maar was vijftig jaar later al te klein en werd vervangen door de huidige. De architect is Jan Stuyt, (1868 – 1924) die in Nederland vele kerken op zijn naam heeft staan.

De gebrandschilderde ramen waren nog niet aanwezig bij de in gebruik neming van de kerk in 1916. De reden daarvoor is waarschijnlijk de Eerste Wereldoorlog. De ramen zijn namelijk vervaardigd door de Duitse firma Derix en tijdens WO I kwam de productie van glas-in-lood nagenoeg stil te liggen, maar in 1920 gaf het kerkbestuur opdracht aan Wilhelm Derix om een aantal ramen te maken.

Het raam dat Anneke beschrijft verbeeldt het offer van Abraham (Genesis 22). God stelt Abraham op de proef en beveelt hem zijn zoon Isaak te offeren, maar toen Abraham het mes nam om zijn zoon te slachten riep een engel van de Heer 'Raak de jongen niet aan, doe hem niets! Want nu weet ik dat je ontzag voor God hebt'.

Gebrandschilderd raam 'Het offer van Abraham' in de Nicolaaskerk (foto Aat Hoogland)

Maandag 23 november

Na zo te zien een chagrijnige zondag natuurlijk weer vrolijk naar school om o.a. naar een Franse vertaling te luisteren: la petite fille, door Theo vertaald in het Zoetermeers als: de klaaie maaid. Slechts een lichte grinnik hierom leidde af van vlijt en gedrag en werd het dus gewoon een rustige, gezellige maandag. Paula trakteerde op speculaasponderdelen. Ze werkt zaterdags bij bakkerij Pieterse. Op het ogenblik als speculaasbrokkenmaakster. In ieder geval was het helemaal koek en ei vandaag.

In 1729 was er al een bakkerij in de Dorpsstraat (thans nummer 31), want in dat jaar verkocht Gerrit de Bruijn, broodbakker, een broodbakkerij met huisje en schuithuis aan Marcus van Fiolen. De bakkerij wordt daarna nog vele malen verkocht. Op 31 oktober 1835 staat in een akte van notaris I. Molenaar te lezen dat meester-broodbakker Cornelis Sablerolle het huis waarin de broodbakkersaffaire wordt uitgeoefend verhuurt aan zijn broodbakkersknecht Theodorus Marinus Pieterse. Op 2 februari 1838 verkoopt Sablerolle het pand aan de broodbakkersknecht die dan al 'meester-broodbakker' is. Vanaf dat jaar is een telg uit de familie Pieterse bakker aan de Dorpsstraat 35.

Eindelijk begint het te wennen om hier te wonen. Het dorp is goed. De mensen aardig. De school gezellig. Het huis nieuw. Inmiddels hangt en staat alles op zijn plek. De kast in de woonkamer is de linnenkast geworden. Ik schaam me dood als die opengaat wanneer er bezoek is en omdat we hier net wonen moet alles natuurlijk door iedereen worden gezien en, jawel, ook de linnenkast hoort bij de rondleiding. Rijen, keurig net gestreken stapeltjes linnengoed met om elke stapel een belachelijk rood lintje gestrikt. Zelfs om mijn vaders' onderbroeken!!! Een giller is het, al die rooie strikken op rij in de kast en mama die daar dan zo trots op is terwijl je de visite fronsend ziet denken..... impel stimpel stapel..... gek.

Dinsdag 24 november

Het regende (nog steeds) verschrikkelijk en het was nog stikdonker toen we vanmorgen op school aankwamen. Omdat het buiten bar 'lillik' was mochten we alvast naar binnen en betrapten Vingerhoed die jubelend een kerstlied stond te galmen in een leeg lokaal: 'Van ver uit de bergen een herderke keert, hij heeft van een engel het zingen geleerd....'

Van Weers begon: 'Voor het bord verschijnt...' doch voor hij de naam van het toekomstig slachtoffer kon uitspreken, werden we opgeschrikt door een gekletter als van neervallende pistolen (we waanden ons reeds in het Tamelijk Wilde Westen). Het waren geen pistolen, maar onze fietsen die door een hevige windvlaag in één keer 'plat op hun gezicht' (zei Aad Luiten) werden gegooid. 'Zo hee,' klonk het bewonderend na de schrik en voor het bord verscheen Alex van Veen die na een zeventienjarige val zijn menskunde kon opfrissen door 3x de les over te schrijven. In de middagpauze werden de fietsen en losgeraakte onderdelen uit elkanders knoop gehaald en op een rij ondersteboven gezet voor nader onderzoek. De speelplaats veranderde plots in een rijwielherstellingsoord. Vooral de jongens vonden het belangrijk dat elke fiets tiptop in orde kwam zodat ook gebreken van vóór de ramp meteen werden verholpen. We kregen voor die ijver zelfs een kwartier extra pauze. In de middag de gymles. Samen met de meisjes van de vierde vertrokken we naar de gymzaal in de Dorpsstraat. De gymlessen zijn over het algemeen (altijd eigenlijk) erg saai. De Meester (Kok) geeft met boosaardig genoeggen aanwijzingen voor halsbrekende koprollen en ingewikkelde duikelingen om met zijn 'helpende' hand aan je achterwerk te kunnen zitten.

Mijn toch al niet zo'n atletische voorkeur kan moeilijk aangezet worden tot gymnastische toeren als er les gegeven wordt door een 83(?)-jarige, niet altijd melkdrinkende engerd. Het walmt altijd behoorlijk om hem heen. Nel opperde dat de heer Kok zo ruikt omdat hij zich voor de les altijd desinfecteert. In de Jonge Prins nevens de gymzaal dan toch zeker...

Vrijdag 27 november

Hmmmm, heerlijk pas om negen uur op school. Nederlands dictee waarin een ingenieur met allerlei stompzinnige compromissen te doen had. Gelukkig was ik een beetje uitgeslapen en hoop nu op een goed cijfer. Kapelaan V.d. Hondel kwam voor de godsdienstles. Jan Boonekamp sprong vrolijk uit de band door zijn driehoek van hanenpotige opschriften te voorzien met: 'naar de dierentuin' en 'naar de aapjes'. De punt wees naar de arme kapelaan en ik schoot pardoos zo hartelijk in de lach door deze wegwijzer die richting gaf aan zo'n onverwacht leuke bestemming, dat ik even later op de gang stond.

In het Trefpunt is een tentoonstelling van schilderijen van Ad van den Brink. Daar gingen we tijdens de tekenles met Van der Geest naartoe. Jammer dat er niets over uitgelegd werd. De kleuren waren wel mooi. Maar mooie kleuren vertellen geen verhaal. Met de schittering nog in de ogen gingen we rekenen. Rekenen is zoiets als algebra. Onbegrijpelijk. Hoe oud is moeder als Jan en An samen drie keer zo oud zijn als vaders jongste broer... en dikwijls moeten ze dan ook nog met verschillende snelheden van A naar B om de grootste gemene deler te zoeken.

Van den Brink werd in 1944 geboren in Oosterhout. Hij volgde de opleidingen schilderen en monumentaal aan de Academie voor Beeldende Kunst in Rotterdam. Na zijn opleiding vestigde hij zich in Zoetermeer, waar hij een atelier en een galerie bezat. Tevens was hij werkzaam als docent kunstgeschiedenis in Gouda. In 1964 was er dus een tentoonstelling van hem in het Trefpunt, maar in 1981 poseerde hij olieverfschilderijen in zijn eigen kunstzaal 'De Plataan' op de hoek van de Oranjelaan en de (Eerste) Stationsstraat. In die periode was hij ook met fotografie en filmen begonnen. Zo maakte hij bijvoorbeeld een bedrijfsfilm voor het Spar-concern. In 1989 vestigde Van den Brink zich als beeldend kunstenaar met de galerie in Doesburg, waar hij de oprichter is van de Doesburgse Culturele Route.

Na schooltijd gingen Joke van Haastert en ik naar de kleuterschool aan de overkant van de Dorpsstraat. Dinsdagmiddag mogen wij zwart en verkleed zelf weten hoeveel kinderen we in de zak zullen meenemen. O nee, die zak moet juist leeg. Ook leuk. Hierna gingen we nog even naar Boekhandel Ribberink. Achterin de winkel is een donker doolhof dat als een soort bibliotheekje is ingericht en Joke wilde er nog een boek uitzoeken. Ik begrijp niet hoe je in die maffe duisternis kan vinden wat je zoekt.

Eind november ging Anneke weer eens naar een gespreksavond van de padvinderij in Den Haag met als onderwerp 'Gemengde Verkering':

De Aal(moezenier) was de gespreksleider en liep rondkijkend zijn schaapjes te tellen waartoe ook ik behoorde. De Aal schraapte zijn keel en begon: 'Eerst koffie.' Vrolijke verwarring, totdat iedereen van koffie was voorzien en dan toch het serieuze gesprek. De gemengde verkering bleek veel problemen op te leveren tussen Kees en Annie, de voorbeeldfiguren. Twee geloven op een kussen, daar slaapt de duivel

*De gymzaal naast de toenmalige openbare school, Dorpsstraat 114 in de jaren (19)70
(foto Cees Cammeraat)*

tussen. Zo had de gespreksavond natuurlijk ook getiteld kunnen zijn. Nee, voor Kees en Annie liep het niet goed af. Elk een andere God, dat was onverenigbaar.

Eerlijk gezegd heb ik me nooit zo verdiept in het probleem indien het onderwerp van mijn liefde geen Katholiek zal betreffen. Behalve oma is eigenlijk niemand RK bij ons thuis. Ik ben zelfs de enige die naar de kerk gaat en Hans zit gewoon op een openbare school, ik heb hem nog nooit een kerk zien binnenlopen. Hij zou dus nooit met een Annie kunnen verkeren. Met eigenlijk niemand van hier! Ik had niet zoveel te zeggen over het onderwerp. A. omdat ik nog geen enkele katholieke jongen ken (behalve S. maar die heeft inmiddels een andere Annie op het oog zegt Els), B. omdat er nog geen verkering bij de hand is, C. het geloven in God in het algemeen al moeilijk genoeg is en D. omdat ik niet van een verschrikkelijke man zou kunnen houden die wel goed katholiek is, maar dat ik wel zou kunnen houden van een goede man ook al is die niet verschrikkelijk katholiek. Ik had zelfs een protestants vriendje, Frank, uit mijn vijfde klas van de Theo Thijssens lagere school. Hij verzamelde in de duinen gevonden munitiehulzen en ik heb er ook een paar van hem gekregen. Ik koester ze. Gemengde verkering lag dus toen al op de loer. De Theo Thijssensschool (= openbaar) blijkt nu opeens een geducht gevaar. En dat geloof ik pertinent NIET.

Zondag 29 november

Het is vandaag een geschiedkundige dag voor de Katholieke kerk. En niet alleen omdat het de eerste zondag van de Advent is. Vanaf heden 29 november 1964 zal de gehele H. Mis voor altijd en in de Eeuwen der Eeuwen in het Nederlands worden opgelezen (voorgedragen) (opgedragen) (God weet het). Ik kan nog niet geloven dat het er zo.... leeg uitzag. Telkens schrok ik op als de verwachte Latijnse gebeden in onbestaanbaar Nederlands hoogdravend als grote vloeken door het kerkgebouw galmden. Het was vreemd en het klonk helemaal niet mooi, niet geestrijk. Ik treur nu al om die prachtige gezangen. Van weleer... Ik weet in ieder geval zeker dat ik er per omnia saecula saeculorum nooit aan zal kunnen wennen.

Per omnia saecula saeculorum ('door de eeuwen der eeuwen' einde van een gebed waarna altijd een 'Amen' van de gelovigen volgde) Hier in de betekenis van: ik weet in ieder geval zeker dat ik er voor eeuwig en altijd nooit aan zal kunnen wennen...

Woensdag 2 december

Gisteren met Joke naar de kleuterschool geweest om te zwartepieten. Eerst werden de pakken bezorgd door juffrouw Vollebregt en de verkleedpartij kon beginnen. Met een sponsje werden onze gezichten geschminkt. Het voelde zo zwart als het erop zat. Trekkerig en vies. Schalk was een kritische inspecteur, alles moest er netjes uitzien. Geen stipje wit, geen plukje blond. Met een zak vol pepernoten en schuim mochten we vertrekken. Joke was een wat verlegen Piet met een zacht bromstemmetje. Ik vertoonde wat meer branie vanachter mijn zwartepietenmasker. Alle kinderen waren braaf en zongen vol overgave de uitnodiging om in hun schoentje te komen kijken. Roe en zak bleven ongebruikt en leeg.

De pietepakken moesten weer worden teruggebracht maar eh... zou ik het mijne vanavond voor de Soos in het Trefpunt nog een keer willen aantrekken? Eigenlijk had ik er niet zoveel zin in en dacht er nog even aan om Hans (hij is mijn broer, maar denkt wel eens mijn opa te zijn) te sturen maar ging uiteindelijk toch zelf. Het werd een hele belevenis, dat wel. Ik kende er niemand al zag ik hier en daar wat vaag bekende gezichten van meisjes uit de vierde, waaronder ook de zus van Nel. Dat maakte mij gelukkig iets minder zenuwachtig. Na een paar minuten of kwartiertjes (de tijd gaat zo snel hè?) kwam ook kapelaan V.d. Hondel binnen en vermaakte ik me met een lichte treiter van deze (op zijn boordje na) zwart geklede figuur. Hij vond het prachtig, natuurlijk omdat hij mij niet herkende want anders.... Een handje pepernoten had hij evenwel verdiend. De hele avond was erg gezellig.

Op het laatst werd iedereen zo nieuwsgierig wie deze, al zeg ik het zelf, bekwame Piet toch zou zijn dat ik ter plekke nog werd afgeschminkt en me als mezelf mocht vertonen. Bij deze gelegenheid kreeg ik een boekenbon van vijf gulden overhandigd door mevrouw Van Rijnsoever die er geen idee van had gehad dat het haar bovenbuurmeisje was die vanavond voor het vermaak had gezorgd. De kapelaan, ook benieuwd, reikte zijn hals, werd (op zijn boordje na) wit en riep: 'Wacht maar, ik krijg jou nog wel op school!' Dat was grappig. Na een flesje 7-up te hebben leeggedronken ging ik tevreden naar huis. Einde.

Donderdag 3 december

Op school bleek overal bekend welke rol ik gisteravond heb gespeeld. Zelfs Schalk bekeek me met een alwetende grinnik. Ik genoot best van de roem.

Om half vier moest ik worden doorgelicht in het Parochiehuis: "Tijdens het onderzoek drage men boven de taille geen geheel of ten dele uit metaal, been, plastic of glas bestaande voorwerpen", stond er prozaïsch op de kaart vermeld dus was ik boven de taille knoop- en ritsvrij. De 'bustehouder' (het woord alleen al riep een proest bij me op en deed vermoeden dat er standaard een benen sluiting aan zat) zei men, moest losgemaakt. Klip. Zucht. En klaar. Voor TBC is men beducht in Zoetermeer. Jan Boonekamp en Nel Westerman hebben lange tijd in het sanatorium moeten doorbrengen om ervan te genezen.

Vrijdag 4 december

Eigenlijk hadden we godsdienstles maar de kapelaan was elders Sinterklaas (en niet almachtig). De surprises stonden al voorin de klas de spanning voor vanmiddag op te voeren. Omdat ons hart zo vol verwachting klopte, verliep de ochtend wat ruoerig en rommelig totdat Van Weers besloot ons een algebraproefwerk voor te leggen. Hij is echt niet goed snik. Terwijl de anderen nog protesteerden, begon ik braaf te tekenen. Heel geconcentreerd tekende ik maar door totdat aan het einde van de les, rijmend en al, 'een schitterende bloemenhulde het gehele proefwerkblaadje vulde'.

Historiserende tekening van Molen De Hoop door Ad van den Brink

Een kaartje eraan: Cheers voor de heer Van Weers en nu maar hopen op een goed cijfer. In de pauze werd nog even beraadslaagd over hoe de middag uiteindelijk zou verlopen en kreeg ik een pootje (van een hert) van Alex dat hij zomaar uit zijn zak haalde. Alex is verliefd op mij. En op Lucie Boordman. En ook een beetje op Marie-José wat mij een giechelg toekomstbeeld geeft.

Hoe kwam Alex eigenlijk aan een reeënpootje? En waarom nam ik zonder enig gruwen of verwonderen dit geschenk aan terwijl ik toch bedenkingen had bij de aangeboden liefde. Zijn vader is slager in Stompwijk en heeft wellicht een ree geslacht en ben ik de enige van al zijn 'liefdes' die nog nooit zoiets exotisch als een reeënpoot heeft gezien en het daarom wel graag wilde hebben? Om te kunnen geloven wat ik zag? Om een bizar 'kijkmijnueens' verhaal naar Els te kunnen schrijven? Nergens vind je reeënpoten in ons.. eh... haar Zuiderstadskwartier.

De anderen trokken natuurlijk hun neus ervoor op, wat ik pas na een aantal dagen zou hebben gedaan. Het voelde gek genoeg als een heel lief stukje hert dat ik van Schalk uiteindelijk in de prullenbak moest gooien. Met de woorden: 'jou moet ik net hebben' en een gebiedend wijsvingergebaar: 'meekomen', ging ik, een laatste blik op het ineens wel heel erg geamputeerde pootje werpend, een beetje geschrokken achter hem aan voor een verrassende opdracht.

Sinterklaas en Zwarte Piet zouden onze school bezoeken. Onder de mijter echter zou zich Van der Geest bevinden en achter het zwartsel zijn vrouw. Dit december-echtpaar nu, werd een speech aangeboden. Door mij! Bibberbeef. Het enige wat ik kreeg aangereikt waren pen en papier om de toespraak te schrijven en twee geschenken voor de Sint waarop deze gebaseerd moest zijn. Het ene bevatte: twee proefwerkschriften die Sinterklaas (voorheen Van der Geest) al veertien dagen geleden nagezien had moeten hebben en de ander: een bundeltje tekenpapier dat al 'sinds jaar en dag overal te slingeren lag...' Na enig paniekerig gestuntel om toch wat fatsoenlijks voor de Sint in elkaar te flansen, kwam deze na een verwachtingsvol tijdje goedheilig aanwaggelen. De jongetjes van de eerste klas, voor deze gelegenheid in bisschoppelijk rode misdienaarsjurken gekleed, vormden een erewacht met kachelpijpen, mattenkloppers, zwabbers en nog veel meer komische elementen uit de bezemkast. Het werd een hele ceremonie en na mijn 'speech' hevig blozend en stotterend te hebben afgestoken, ging ieder naar zijn eigen klas om de surprises uit te pakken. Het was een uitermate gezellige boel bij ons in de klas en na alles te hebben opgeruimd, gingen we pas om vijf uur naar huis!! Met een laatste surprise: een huiswerkvrij weekend!!!

't Is goed in 't eigen hert te kijken
nog even voor het slapen gaan,
of ik van dageraad tot avond
geen enkel hert heb zeer gedaan.....

Alice Nahon

Mijn schuldig hart gedenkt het hert.

In een volgende aflevering van 't Seghen Waert de overgang van 1964 naar 1965 uit het dagboek van Anneke. Hoe went een stadsmeisje aan haar nieuwe dorpse omgeving en hoe is het leven op de dorpse Petrusmavo.

Bovenste rij: H. v.d. Geest, Theo Hermer, Frans Janssen, Agnes Janmaat, Miriam Adegeest, Lucie Boortman, Marie-José Fischer, Sjaak Boonekamp, Kees Rotteveel, Anneke van Leeuwen, Jan Hagen, Aad Luyen, Philip Buitendijk.

Onderste rij: Jan Boonekamp, Gerad Verhagen, Marian van Haastert, Alex van Veen, Paula Adegeest, Dora de Jong, Joke van Haastert, Nel Westerman, Tiny Ruigrok.

Van Veen
Schoenen

Dorpsstraat 83 - 2712 AE Zoetermeer - Telefoon (079) 316 31 65
www.vanveenschoenen.nl - vanveenschoenen@gmail.com

vers, vriendelijk, vakkundig

't Kaashuys

Miereakker 20
Reeuwijk
0182-300797
Dorpsstraat 103
Zoetermeer
079-3167616

Weydeland Kaas, buitenlandse kazen,
verse noten, olijven en tapenades, mooie wijnen
diverse specialiteiten

DINER & PARTYBOERDERIJ

Het Wapen van Zoetermeer

Nostalgie van "In de Drie Hooibergen"

“ VOOR ELKE GELEGENHEID EEN UNIEKE LOCATIE ”

TROUWEN

FEESTEN & PARTIJEN

PRIVÉ DINER

ZAKELIJKE EVENEMENTEN

UITVAART

Wij zijn dagelijks geopend van 10.00 uur tot 15.00 uur voor bezichtigingen, aanvragen en informatie.

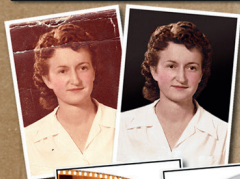
 www.hetwapenvanzoetermeer.nl

 079 - 76 000 55

 Zegwaartseweg 31 | 2723 PA ZOETERMEER

 info@hetwapenvanzoetermeer.nl

Bij **FOTO LINTHOUT** gaan uw herinneringen niet verloren!

- * voor het opnieuw afdrukken en retoucheren van foto's
- * super 8 films en videobanden overzetten naar DVD
- * dia's en negatieven afdrukken of digitaliseren

FOTO LINTHOUT
al 63 jaar dé vakfotograaf!

Dorpsstraat 68 www.fotolinhout.nl
Zoetermeer info@fotolinhout.nl
(079) 316 3084

Overtuig uw relaties met professioneel beeld.
Luchtfotografie, interactieve 3D-modellen,
virtual tours, bedrijfsfotografie.

www.ardito.eu - 079-3436003 - info@ardito.nl

energie in beeld

ardito

HENNEKEN BV **Professionele verhuizers van huis uit.**

- Particuliere verhuizingen
- Kantoor- en bedrijfsverhuizingen
- Nationale- en internationale verhuizingen
- Verhuishwinkel
- Verwarmde en beveiligde inboedel-/archiefofslag

Goudstraat 51
2718 RD Zoetermeer
Telefoon: +31 (0)79-361 13 68
E-mail: info@henneken.nl
Internet: www.henneken.nl

 **ERKENDE
VERHUIZERS**

Erratum:

In 't Seghen Waert 2020/3 zijn in het artikel 'De eeuw van onze omes' de onderschriften bij de foto's op de bladzijden 16 en 17 verwisseld.

't Seghen Waert wordt opgemaakt in Adobe InDesign. Wilt u de afbeeldingen NIET in de tekst opnemen, maar afzonderlijk als bijlage aanleveren in jpg-formaat van minimaal 300 dpi.

Kopijdatum 't Seghen Waert 1/2021: 19 februari

De adverteerders en de hierna genoemde bedrijven maken met hun steun de activiteiten van Oud Soetermeer mogelijk.

Van As Makelaardij bv

www.van_as.nl

Bouwmarkt De Bouwhof

www.bouwhof.com

Cammeraat IJzerwaren

www.cammeraat.nl

Carrosseriefabriek Joost Lamboo bv

www.lamboo.nl

Flaire Online diensten

www.flaire.nl

Henneken Radio en TV

www.radiohenneken.nl

Van der Slik Caravan Centrum

www.vanderslik.nl

Bode Scholten BV

www.bode-scholten.nl

Blomsma Print & Sign

www.blomsma.nl

Wilt u ook adverteren? Neem contact op met de penningmeester:
penningmeester@oudsoetermeer.nl

VERENIGINGSNIEUWS

Van de voorzitter

Het is voor ons allen een moeilijke tijd, het Coronavirus verspreidt zich nog iedere dag en leidt tot vele ziekenhuisopnames en sterfgevallen. Angst en onzekerheid voor de toekomst leidt tot spanning en agressie. Ook de cultuursector heeft het moeilijk en dat merken wij als vereniging ook. Veel van onze activiteiten staan op een laag pitje of zijn afgelast. Wij proberen steeds open te zijn op maandagavond, woensdag- en zaterdagmiddag, uiteraard met alle beperkende maatregelen die zijn voorgeschreven.

Vanaf 24 oktober is weer een nieuwe fototentoonstelling ingericht onder de titel: Dorpsstraat, ons Dorp. Een kleurrijk lint van foto's van alle panden in de oudste straat van ons dorp, hier en daar aangevuld met foto's hoe het vroeger was op dezelfde locatie. De moeite waard om te bekijken!

Onze voorjaars- en najaarsledenvergadering van dit jaar hebben we moeten annuleren. We hebben U hiervan in een apart bericht op de hoogte gesteld.

Ook in deze lastige periode willen we trachten de band met onze leden en vrijwilligers in stand te houden. We doen dit door onder andere de uitgave van dit blad, door onze digitale Nieuwsflits en door de bescheiden openstelling van ons pand. Ondanks de beperkingen die we hebben zijn steeds vrijwilligers bereid de handen uit de mouwen te steken voor allerlei werkzaamheden, we zijn hen hiervoor veel dank verschuldigd

De maand december is begonnen, normaal een maand van feest en activiteiten. Het zal dit jaar zeker anders worden en voor velen van ons moeilijker. Kerstmis is ook het moment van bezinning, stilstaan bij wat is gebeurd en toch weer plannen maken voor de toekomst. Dit jaar heeft dit voor velen een speciale betekenis. Hopelijk gaan we volgend jaar weer snel terug naar een wellicht enigszins aangepast 'oude normaal'.

Het bestuur wenst U goede en plezierige Kerstdagen en jaarwisseling met hierbij de wens dat U gezond blijft en dat we volgend jaar weer al onze activiteiten als Historisch Genootschap Oud Soetermeer kunnen oppakken.

Jan de Ruiter

Nieuwe leden

We heten de volgende nieuwe leden van harte welkom:

Aanmelden als lid kan via onze website www.oudsoetermeer.nl of per post via Dorpsstraat 132, 2712 AN Zoetermeer. Vermeld uw naam, adres, geboortedatum, m/v, (eventueel) email-adres en of u zich opgeeft als lid, jeugdlid (tot 18 jaar) of gezinslid (tweede op hetzelfde adres).

Dhr. J.E. Brouwer, Zoetermeer

Dhr. R. de Bruine, Zoetermeer

Dhr. A. Cassuto, Zoetermeer

Mw. C. Coene, Zoetermeer

Dhr. R. Eijsackers, Zoetermeer

Dhr. A.L.M. van Etten, Zoetermeer

Dhr. H. Hurman, Zoetermeer

Mw. D. Jongerius, Zoetermeer

Dhr. N. R. Rot, Zoetermeer

Mw. E.W.M. van der Spek-van Bemmelen, Den Haag

Dhr. E. Verschoor, Benthuizen

Mw. P.H.M. Visse-Linders, Zoetermeer

Wij willen u graag ook via email op de hoogte houden van interessant nieuws betreffende Oud Soetermeer. Indien u dit wilt kunt u uw email-adres doorgeven (indien nog niet eerder gedaan) aan Ledenadministratie@oudsoetermeer.nl. Graag met vermelding van uw naam en adres.

Bezorgers gezocht

Ons verenigingsblad 't Seghen Waert wordt elk kwartaal door een vaste groep van 30 bezorgers rondgebracht. De oplage per wijk is ongeveer 25 stuks en het werk kost u ongeveer 2 uurtjes per keer. Alle adressen zijn binnen Zoetermeer.

In de loop der jaren is een aantal bezorgers gestopt en konden we nog een paar leden van de reservelijst inzetten. Die reservelijst staat nu op nul en mijn vraag is dan ook of er leden zijn die het rondbrengen van ons verenigingsblad op zich willen nemen. Wellicht in het begin als reserve en later als vaste bezorger.

Laat alstublieft maar weten aan ledenadministratie@oudsoetermeer.nl.

Dick de Kler

Nieuw monument en erfgoedbord Erasmus College

De gemeente Zoetermeer is een monument rijker! Het Erasmus College aan het Van Doornenplantsoen, ontworpen door Van den Broek en Bakema in de jaren (19)70 kreeg in september deze status. In samenwerking met de gemeente Zoetermeer ontwierp Ron Tousain een erfgoedbord met informatie en beeld over de school. Het bord is op Monumentendag 2020 onthuld door wethouder Robin Paalvast en directeur Roderik Rot van het Erasmus College.

De school is in 1970 begonnen aan het Willem-Alexanderplantsoen en verhuisde in 1972 naar een noodgebouw aan de Dumeelaan. In 1976 werd de nieuwbouw aan het Van Doornenplantsoen in gebruik genomen. Sindsdien is er verbouwd en uitgebreid, onder andere met een atrium. De uitgangspunten van de architecten, mede beroemd vanwege de Lijnbaan in Rotterdam en de aula van de TU Delft, zijn echter altijd gehandhaafd.

Onthulling van het erfgoedbord bij de ingang van de school (foto Aat Hoogland)

Nieuw boek: De Driemanspolder; boeren, baggeren, bouwen en bergen

De Nieuwe Driemanspolder is afgelopen zomer open gegaan. Een gebied waar het geweldig recreëren is, op de rand van het Groene Hart tussen Zoetermeer en Den Haag. Het is een piekberging geworden om ons te beschermen na zware regenperiodes. Het water dat dan over de dijken in de omgeving dreigt te stromen kan daar tijdelijk een plek vinden. Waarschijnlijk eens in de vijf tot tien jaar.

Het gebied is onderdeel van een veel grotere polder die zich uitstrekt vanaf de Zoetermeerse Dorpsstraat tot de drie molens van Stompwijk-Wilsveen.

De ondermolen van de driegang in Wilsveen, rond 1900 richting Zoetermeer geschilderd door B.A. van Beek naar het origineel van zijn leermeester P.J.C. Gabriel uit 1864 (particuliere collectie, Leidschendam)

Duizend jaar geleden lag hier een enorm moeras. Langzaam gingen boeren het gebied ontginnen. Ze groeven sloten om het moerasveen te ontwateren en akkers en weilanden aan te leggen. Veem bestaat voor een heel groot deel uit water, dus als je dat weghaalt dan klinkt het in. Het landschap daalt dan en je kunt het regenwater dat valt moeilijker wegvoeren.

De familie Van Dam voor hun voormalige woning en camping De 3 Morgen aan de Voorweg (foto Ton Vermeulen)

Op een gegeven moment kwamen daar watermolentjes voor. Daarnaast begonnen de boeren stukken land weg te graven dat ze lieten drogen tot de brandstof turf. Nu verdween het land in hoog tempo en ontstonden grote plassen. In de welvarende 17de eeuw zocht men echter land voor woningen en landbouw en het oog viel op die plassen. In 1668 kregen vermogende mannen toestemming de plas van de Driemanspolder droog te malen. Zeven jaar later konden ze het land verdelen en boerderijen bouwen.

300 jaar lang konden de boeren ongestoord graan en andere gewassen verbouwen en koeien melken. Toen kwam de bouw van de stad Zoetermeer. Het land verdween vanaf 1966 langzaam onder de nieuwe wijken Driemanspolder en Meerzicht, boerderijen werden ingewisseld voor flats. Het Westerpark groeide op de vruchtbare grond, de Sprinterlijn ging dwars door de polder rijden en langs de rand verscheen Leidschenveen. Anno 2020 kwam de Piekberging erbij.

Over die hele geschiedenis is een boek verschenen: De Driemanspolder; boeren, baggeren, bouwen en bergen, geschreven door Ton Vermeulen. Het grootformaat boek telt 192 pagina's met bijna 150 illustraties. Jarenlang is er aan gewerkt met onderzoek in archieven en literatuur en met het afnemen van interviews met het projectteam over de Nieuwe Driemanspolder, en met de families Van Dam, Van Dorp en Groenewegen over het wonen, werken en afscheid nemen en met Henk Windmeijer over de eeuwenlange aanwezigheid van de familie Bos. Het onderzoek en de druk is mogelijk gemaakt door bijdragen van het Hoogheemraadschap van Rijnland, de Gemeente Zoetermeer, Historisch Genootschap Oud Soetermeer en Fonds 1818. Spectrum Communicatie verzorgde opmaak en druk.

De Driemanspolder is verkrijgbaar bij het Historisch Genootschap Oud Soetermeer (www.oudsoetermeer.nl onder publicaties) voor € 23 plus verzendkosten. In te zien en ook te kopen aan de Dorpsstraat 132 op maandagavond, woensdag- en zaterdagmiddag. Leden krijgen 20% korting!

Archeologische collectie verhuist

Als onderdeel van Oud Soetermeer was vanaf 1979 de Archeologische Werkgroep Zoetermeer (AWZ) actief. Enthousiaste amateurs organiseerden zo professioneel mogelijk opgravingen op plaatsen waar het bodemerfgoed werd bedreigd.

In de loop der jaren is veel kennis vergaard over de middeleeuwse bewoning van Zoetermeer en zijn witte vlekken in de geschiedenis ingevuld.

De ontdekking van de slotgracht en funderingen van het 14e-eeuwse kasteeltje Huis te Palenstein in de Dorpsstraat was één van de hoogtepunten.

Een topvondst uit deze opgraving was het bord met daarop afgebeeld het wapen van de familie Van Egmond uit de periode 1400 - 1450, zij bewoonden het kasteel tot 1493.

Ook vonden de archeologen resten van de schuilkerk aan de Voorweg, van de boerderij bij de overtoom in Rokkeveen en van woonhuizen in de Dorpsstraat. Naast overblijfselen van funderingen, sloten, in-steekhavens en muren kwamen ook duizenden gebruiksvoorwerpen uit de bodem.

Een wijwaterbakje uit de periode 1675 - 1700, gevonden tussen het afval van de schuilkerk

*Links: Een zilveren munt uit 1569, gevonden ter plaatse van Dorpsstraat 81
Rechts: Een haardsteen met een scene uit het verhaal van Suzanna en de Ouderlingen, ca 1580*

De laatste opgraving vond plaats in 2002, daarna was het door (betere) regelgeving voor amateurs niet meer mogelijk zelfstandig graafwerk te verrichten. In 2003 werd een aantal (nog niet ontgraven) gebieden in Zoetermeer aangewezen als archeologisch monument, dus met een hoge verwachtingswaarde wat bodemarchief betreft.

De opgegraven gebruiksvoorwerpen zoals potten, borden, schoenen, messen, glazen en allerlei huisraad staan nog in 't Nieuwe Huis. Op verzoek worden ze uitgeleend voor tentoonstellingen. In de afgelopen jaren is alles geïnventariseerd en gefotografeerd en binnenkort wordt de collectie overgedragen aan het Provinciaal Bodemdepot (PBD) in Alphen aan den Rijn. Daar worden de resultaten uit Zuid-Hollandse opgravingen bewaard. Al eerder droeg de AWZ alle documentatie zoals tekeningen en opgravingsverslagen aan het PBD over. In Alphen wordt de collectie professioneel beheerd en is het materiaal beschikbaar voor onderzoekers en musea.

*Boven: Een spaarpot, gedateerd 1653 met het wapen van Gouda.
Onder: Een handgevormde kookpot uit ca 1300, gevonden in een van de oudste huizen van de Dorpsstraat.*

Expositie Dorpsstraat Ons Dorp

Op zaterdag 24 oktober werd in de publieksruimte van het Historisch Genootschap de expositie 'Dorpsstraat Ons Dorp' geopend.

Meer dan 200 foto's tonen de volledige Dorpsstraat in beelden van nu en toen.

Fotograaf Niek Nieuwenhuijsen: 'Als kind wilde ik tijdens het spelen van de talloze spelletjes Monopoly altijd de Dorpsstraat kopen van 'ons dorp' lekker dichtbij en goedkoop. Ik ben geboren in de Dorpsstraat op nummer 171.' Op diverse punten in de straat wordt het heden aangevuld met beelden uit het veelal nog wel herkenbare verleden voor veel (Oud-) Zoetermeeders (Oh ja!)

De expositie is tot februari 2021 te zien in ons pand Dorpsstraat 132.

EIGENDOMSBEWIJS
**DORPSSTRAAT
ONS DORP**

Huur-Onbebouwd f 200
« Met 1 huis

f 5.000
f 5.000
plus 4 huizen

**TENTONSTELLING
OUD ZOETERMEER - DORPSSTRAAT 132.
WOE- & ZA-MIDDAG 13-17 UUR
TOEGANG GRATIS**

Artikel schrijven voor 't Seghen Waert?

Als u zich hebt verdiept in de geschiedenis van Zoetermeer en het voormalige Zegwaard vindt u het leuk om daarover een artikel te schrijven dat geschikt is voor publicatie in 't Seghen Waert. Zo'n artikel moet natuurlijk wel interessant zijn voor het merendeel van de lezers van het blad en altijd een relatie hebben met de geschiedenis van de stad. De basis kan een onderzoek zijn in archieven, maar ook interviews en dergelijke kunnen informatie opleveren. Er zijn richtlijnen opgesteld die een houvast kunnen zijn voor het schrijven van een artikel. Deze vindt u op www.oudsoetermeer.nl, kies Publicaties.